

A Sopronhoz sok szállal kötődő Galavics Géza tavaly ünnepelte 80. születésnapját. Az alkalomnak a *Soproni Szemle* mellett az *Enigma* művészettörténeti és művészetelméleti folyóirat is külön lapszámot szentelt. Ezekben laudációk és Galavics Géza kutatásaihoz kapcsolódó, illetve az ünnepelt érdeklődésére számot tartó tanulmányok egyaránt helyet kaptak. Közlebbi kollégái, a Bölcsészettudományi Kutatóközpont Művészettörténeti Intézetének munkatársai többnapos konferenciát szerveztek tiszteletére, amelyre remélhetőleg az idei év folyamán sor kerülhet. (A szervezők Galavics Géza pályatársait, a magyarországi reneszánszsal és barokkal foglalkozó művészettörténészeket – majd’ negyven hazai és külföldi kutatót – kértek fel, hogy tartsanak előadást, valamint vezessék a konferencia szekcióit.)

Az *Enigmánál* mint a művészettörténeti historiográfiát leginkább kultiváló hazai folyóiratnál hagyománya van annak, hogy egyes számaiban egykori és ma is alkotó, Magyarországon vagy (főként kényszerűségből) külföldön működő művészettörténészek életét és munkásságát kortársak és pályatársak visszaemlékezéseinek, egy-egy (sokszor kiadatlan) írásuk, rájuk vonatkozó források, (szakmai) levelezéseik fénytörésében mutatja be. (A folyóirat legutóbb, 100. számával Galavics évfolyamtársát, a szintén 80 éves Marosi Ernőt köszöntötte.)

Az *Enigma* különszámát laudációk sora nyitja – irodalom- és művészettörténészek tollából származók –, amelyeken keresztül feltárulnak Galavics Géza érdeklődésének főbb területei is. Petneki Áron „egy, wolfenbütteli kutatásai során feltárt” versben (azaz Petneki Esterházy Pál vagy Weöres Sándor nyomdokaiba eredő szerzeményében) jár be egy fiktív (angol)kertet, vagyis minden tájképi kertek esszenciáját.¹ A második „laudációt” (tulajdonképp egy rövid [szellemi] pályaképet) Marosi Ernő jegyzi, aki több mint hatvan évvel ezelőtt, 1958-ban Galavics Gézával és egy tiszteletbeli sopronival, a nemrég elhunyt Dávid Ferencsel együtt kezdte meg tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészkarán. Marosi Ernő először számba veszi azokat a jeles hazai és külföldi kutatókat, akiknek művei nagy hatással voltak pályatársára, tudományos szemléletét formálták, majd bemutatja Galavics pályájának fordulópontjait, a kezdetben elsajátított múzeumi tapasztalatoktól a Művészettörténeti Kutatóintézetben eltöltött évtizedek eredményeiig. Ács Pál Galavics Géza egy, a 2013-ban Kőszegen megrendezett Esterházy Pál-konferencián tartott előadását (valamint annak előzményeit) idézi fel szövege első

¹ Galavics Géza számos tanulmányt írt angolkertekről (az eszterházairól, a kismartoniról, a hotkóciról, a tatairól, stb.), amelyek felsorolására azok sokasága miatt ehelyütt nincs mód. Ez talán legkedvesebb kutatási területe, akadémiai székfoglaló előadásának témája.

felében. Az ülőszak nem titkolt célja volt, hogy lebontsa, majd újraértékelje a művészet-történet-, az irodalomtörténetírásban és a történetírásban a 20. század második felében kialakult, a nádort és műpártolását övező „kultuszt”. Galavics egy 2016-ban megjelent tanulmányában csattanós választ adott arra a kérdésre, hogy miként (és milyen mértékben) határozta meg a főúr reflektált műpártolói tevékenysége a korszak mecenatúrájának szinte minden területét.² (Ezzel Galavics visszatekintett saját, egy 1988-ban Esterházy Pálról írt, napjainkig talán legtöbbet idézett tanulmányára is.)³

A következő méltatásban Szilágyi András is hangsúlyozza az ünnepeelt Esterházy Pált – úgy is mint történeti személyiséget és úgy is mint mecénást – érintő alapvető kutatásait. (Szilágyi az Iparművészeti Múzeum egykori munkatársaként maga is jó ismerője az Esterházy-gyűjteménynek.) Ahogy egy laudációhoz „illik”, Szilágyi András először egy anekdotát idéz fel: Voit Pálnak (1909–1988), az akkori hazai barokk-kutatás egyik legnagyobb szaktekintélyének a Galavicsal kapcsolatban tett, 1976-os jóslatát. Ezt a beteljesülés néhány fontos stációjának bemutatása követi. Jávor Anna elsősorban Galavics Gézákat mint (vagy)muzeológust méltatja: diákok bevezetőjét a múzeumi világba, illetve annak kulisszái mögé – a fiatalokat előszeretettel vitte el első munkahelyére, a Magyar Nemzeti Múzeum Történelmi Képcsarnokába –, múzeumi tapasztalataiból származó publikációit, kiállításrendezéseit (illetve a kurátorokat segítő munkáját), gyűjteményi szakembereknek adott tanácsait, a szerzeményezést katalizáló információinak átadását kollégái számára. Mikó Árpád Galavics Gézákat a későreneszánsz művészet „felfedezésében” betöltött szerepéről ír; kutatásainak eredményei nemcsak a művészet-történészek (Buzási Enikő, Gulyás Borbála, Kiss Erika, a laudáció szerzője, stb.), hanem a történészek (Benda Kálmán [1913–1994], R. Várkonyi Ágnes [1928–2014], stb.) számára is revelatív erejűnek bizonyultak, formáltak a korszakról való gondolkodást. Haris Andrea a méltatásnak egyedi formáját választotta: tanulmányt írt. A szöveg (természetesen) kapcsolódik Galavics Géza korábbi kutatásaihoz, amelyek a győri egykori jezsuita templom festészeti és szobrászati dekorációival foglalkoztak.⁴ A tanulmány a templom Szent Pál-kápolnájában található, Xavéri Szent Ferenc életének jeleneteit, csodáit és (a boltozat közepén) mennybe emelését megjelenítő freskódíszét tárgyalja. A folyóirat Galavics Géza munkássága előtt tisztelgő szekcióját az ünnepeelt 2010 és 2020 között írt műveinek bibliográfiája zárja, amelyet Bardoly István állított össze. (2010-ben jelent meg az akkor 70

² Galavics Géza: Hol keressük a Hesperidák kertjének földi mását? Esterházy Pál és a festő Carpofoero Tencalla „vitája” és a folytatás a kismartoni Esterházy-rezidencia dísztermének mennyezetképén (1674). In: Művészet és mesterség. Tisztelgő kötet R. Várkonyi Ágnes emlékére, I–II. Szerk.: Horn Ildikó et al. Budapest, 2016. 279–362.

³ Galavics Géza: A mecénás Esterházy Pál (Vázlat egy pályaképhez). Művészet-történeti Értesítő 37. (1988) 3–4. sz. 136–161.

⁴ Galavics Géza: A barokk művészet kezdetei Győrben. *Ars Hungarica* 1. (1973), 97–126.; Galavics Géza: A győri jezsuita templom 17. századi művészeti koncepciója és az abban megjelenő társadalomkép. In: *Jezsuita jelenlét Győrben a 17–18. században. Tanulmányok a 375 éves Szent Ignác-templom történetéhez.* Szerk.: Fazekas István, Kádár Zsófia, Kökényesi Zsolt. Győr, 2017. 171–239.

éves Galavics Gézáat ünneplő *Festschrift*,⁵ ahol korábbi írásainak jegyzéke megtalálható, és amely szintén Bardoly gyűjtésének eredménye.)

A kötet második nagy egységének tanulmányai, emlékezései, forrásközlései mind hozzájárulások a historiográfiai kutatásokhoz. Először Kahler Frigyes idézi fel Wilde János (1891–1970) művészettörténész⁶ családjára vonatkozó emlékeit. Bardoly István tanulmányában először Dagobert Frey (1883–1962) és Csatkai Endre (1896–1970) – akit Galavics első és legfontosabb mestereként tart számon⁷ – közös műemléki topográfiai munkáját ismerteti, amelynek eredménye a kismartoni és ruszti járás művészeti emlékeit bemutató, 1932-ben megjelent kötet volt.⁸ Ezután a Csatkai munkáját hátráltató szakmai és politikai nehézségekről szól, majd hosszan tárgyalja Frey II. világháború alatti tevékenységét. A Gestapo „társaságában” Frey készítette azokat a listákat a megszállt Lengyelország különböző intézményeiben, templomaiban található műtárgyakról, amelyek alapján az ország képzőművészetének jelentős darabjait a náci Németországba szállították. (Freyt ezért a tevékenységéért később nem vonták felelősségre). Végh János tanulmánya szorosan kapcsolódik Bardoly Istvánéhoz. Dagobert Frey annak az *Osteuropaforschung*nak (Kelet-Európa-kutatásnak) volt aktív munkása, ami a 30-as években a Németországtól keletre fekvő területekkel, illetve azok németségével, még inkább németességével foglalkozott „tudományos alapokon”. Az ideológiától Frey számára egyenes út vezetett a tettegig, a korábban Bardoly által is bemutatott lengyelországi műtárgylisták készítéséig. A két tanulmány után Csatkai és Frey leveleiből válogattak a szerkesztők, amelyeket Hessky Orsolya fordított magyarra. Egy másik, Kelemen Lajos (1877–1963) erdélyi művészettörténész és Zádor Anna (1904–1995)⁹ közötti – Sas Péter tanulmányával felvezetett – levelezésközlés elé Somorjay Sélysette a Magyar Építészeti és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ által rendezett, *Válogatás a Műemléki Gyűjtemények korai forrásanyagaiból* című kiállítást megnyitó szövege ékelődik.

A kötet utolsó szövege, Markója Csilla angol nyelvű tanulmánya, amely Hekler Antal (1882–1940), a Művészettörténeti és Klasszika Archaeológiai Tanszék vezetője, a korabeli fajvédelem prominens képviselője és egyetlen zsidó tanítványa, Zádor Anna „morális aspektusokból megközelíthetetlen” szoros kapcsolatát mutatja be. (A tanulmány magyar nyelvű változata az *Enigma* 80. számában jelent meg, amely a *Magyar művészettörténetesek, magyar művészettörténet a vészkorszakban*, az ELTE Művészettörténeti Tanszékén 2014-ben rendezett konferencián elhangzott előadások szövegeit gyűjtötte egybe.)

⁵ Ez világ, mint egy kert... Tanulmányok Galavics Géza tiszteletére. Szerk.: Bubryák Orsolya. Budapest, 2010.

⁶ Az *Enigma* korábban négy számot (83–86.) szentelt Wilde János és a bécsi iskola kapcsolatának.

⁷ Életpályáját két alkalommal is hosszú tanulmányokban mutatta be. *Galavics Géza*: Csatkai Endre (1896–1970). In: „Emberek, és nem frakkok”. A magyar művészettörténetírás nagy alakjai. Tudománytörténeti esszégyűjtemény. II. Szerk.: Bardoly István, Markója Csilla. *Enigma* 13. (2006) 48. sz., 449–463.; *Galavics Géza*: Csatkai Endre pályaképe. *Soproni Szemle* 68. (2014), 326–335.

⁸ *André Csatkai, Dagobert Frey: Die Denkmale des politischen Bezirkes Eisenstadt und der freien Städte Eisenstadt und Rust.* Wien, 1932. (Österreichische Kunsttopographie, Bd. XXIV.)

⁹ Az *Enigma* korábban négy számot (54–58.) szentelt Zádor Annának.

Zárásul pedig következzen egy, a tanulmányban felidézett történet. Zádor azoknak az egyetemi „zsidóveréseknek” „köszönhette” élete egyik legfontosabb barátságát, amelyet többek között Hekler antiszemita felszólalásai, publicisztikai generáltak. Zádor szeme előtt hajítottak le az egyetem lépcsőjén egy fiatal művészettörténészhallgatót, és ő volt az, aki először segítségére sietett a vérző orrú fiatalembernek. Innentől datálódik Zádor Anna és Csatkai Endre élethosszig tartó barátsága. Zádor Anna az 1970-ben elhunyt pályatárs és barát iránti tiszteletét Csatkai személyiségének és életpályájának bemutatásával fejezhette ki az 1983-ban megjelent, *Kazinczy Ferenc és a képzőművészetek* című kötet előszavában. Csatkai Endre 1925-ben megvédett, azonos című bölcsészdoktori disszertációját, amelynek kéziratát a soproni Liszt Ferenc Múzeum (a mai Soproni Múzeum) őrizte, a Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Csoportja adta ki. A kötet szerkesztője Galavics Géza volt.

Az *Enigma* 74–101. száma, illetve a korábbi számok tartalma megtalálható a folyóirat online felületén: <http://meridiankiado.hu/node/235>. A most bemutatott szám szövegei is hamarosan olvashatók lesznek a folyóirat honlapján.